

TURGUT UYAR'IN ESRARENGİZ "ÜÇYÜZBİN"İ

Fırat CANER*

Özet

Bu deneysel analiz çalışmasında Turgut Uyar'ın "üçyüzbin" başlıklı şiirinin gönderimleri İkinci Yeni şiirine yönelik anlamsızlık ithamlarında haklılık payının bulunup bulunmadığını tespit için incelendi. Şiirin başlığındaki sayının neyi ifade ediyor olabileceğine ilişkin çeşitli spekülasyonlar yapmak suretiyle olası yorumlar üretilmeye çalışıldı. Spekülasyonlar arasında en muhtemel olanının tarihsel verilerle desteklenmesine ve ikna edici kılınmasına çalışıldı. Buna karşılık –çalışmayı yapan kişi Turgut Uyar hakkında bir doktora tezi yazmış ve bir de kitap yazmakta olan bir akademisyen olmasına rağmen- aşırı yorum sınırlarını içinde yer almayan bir yoruma varılamadı. Sonuç olarak, İkinci Yeni şairlerinin anlamsız şiirler yazdıkları yönündeki iddiaların sebepsizce ortaya atılmadıkları kanaatine ulaşıldı.

Anahtar Kelimeler: Turgut Uyar, üçyüzbin, spekülasyon.

MYSTERIOUS "ÜÇYÜZBİN" OF TURGUT UYAR

Abstract

Turgut Uyar's poem's references which is titled "üçyüzbin", were examined to determine whether they have merit or not in terms of accusations of meaninglessness for Second New poetry in this empirical analysis study. Possible comments about what means the number on the title of the poem were produced by making some speculation. The most likely speculation among all, was supported with historical data and tried to make more persuasive. On the other hand – though the man who prepares this study, is an academician, he wrote a doctoral thesis about Turgut Uyar, and he is also writing a book- the study failed to reach an interpretation which is not within the boundaries of the extreme reviews. As a result, the study reached the conclusion that the accusations of nonsense poems written by the Second New poets, are claimed for no reason.

Keywords: Turgut Uyar, üçyüzbin, speculation.

üçyüzbin

Bu kıvırcık ateşten yalanlar 300.000
Kimi sularca inanıyorum kimi zulüm yakıcı
Çocuksu, deli deli zincirler boğuntusu gök
Elimde kolumda senin seslerin var gel de aldırma
Kadınları çıplak görüyorum koşup seni soyuyorum
Bir açığı gerdanlık görsem boynun aklıma geliyor
bilemezsin
Seni kentlere seni bankalara seni seni 300.000
Seni zamansız ölümlere karşı koyuyorum hep aklımdasın
Yükün ağır, bir irisin bir ufaksın yetiştiremiyorum 300.000
Kapattığımız sağnak akşamları açtığımız sabahları 300.000
Elimden tut beni acar balıklara alıştı

* Yrd. Doç. Dr.; Karadeniz Teknik Üni. Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, fcaner@ktu.edu.tr.

Tekin durmayı öğret acıkmış aç kayalarda
Gel amansız pencereye perde ol kurtulayım

Kalk ellerini yıka bize gidelim
Soyunur dökünür odalarda konuşuruz
Bir o kaldı 300.000
Odalara kapanmak odalarda konuşmak odalarda ölememek
Canımız çekerse sevişiriz de kalk gidelim
Üç sokak ötede bir ev var yeşil gibi sana onu gösteririm
Konuşuruz sevişiriz dövüşürüz 300.000
Benim yırtıcı kuşlara tutkum işte bundan ötürü
Yadırgamadan gökyüzüne aşka acıkmaya alışkın
Zamansız gelme elim kolum dağınksa sarılamam

Senin ağustos çeşmeleri yüzüne özlemle eğiliyorum
Bir karşı durulmaz istek bir telâşla kendiliğinden
Bir serin renk anlıyorum aydınlık gözlerinden sorma
Sen zenginsin alırım tükenmezsin
Allah gelene kadar sen olursun şiirlerimde bu bir
Boş ver kavgalara kuruntu sorunlarına boğuntuya gelme

Ben adını demesem de anlıyorsun 300.000
Ü ç y ü z b i n
Cümbür cemaat aşka abanyoruz

Giriş

Turgut Uyar'ın *Dünyanın En Güzel Arabistanı*'nda yer alan "üçyüzbin" şiirinin başlığı, şiirdeki ses tarafından 7 kez rakamla, bir kez de yazıyla tekrar edilir. Bu şiir, İkinci Yeni hareketini temsil etmesi bakımından öne çıkan kitapta, çokanlamlılığın, hatta belirsizliğin en fazla öne çıkartılanıdır. Öyle ki, şiirde bu sayının neyi ifade ettiğine ilişkin herhangi bir gönderme olmadığı gibi, kitabın geri kalanında da bu sayı ya da bu sayıya ilişkin herhangi bir veri yoktur. Oysa şiirin anlamlandırılabilmesi için, hem başlık olması hem de defalarca tekrar edilmiş olması sebebiyle, "300.000"e ilişkin bir tahmine, hiç değilse desteklenebilir bir spekülasyona ihtiyaç vardır.

Gelişme

Uyar'ın bu şiiri 1950'li yılların ikinci yarısında yazdığını tahmin ediyoruz. 1950'lere gelindiğinde Ankara'nın nüfusu 300.000'i bulmuştu¹. İstanbul'da ilk yerleşimin bundan aşağı yukarı 300.000 yıl öncesine dayandığı tahmin ediliyor. 1951'de Sağlık Bakanı Ekrem Üstüney her yıl 300.000 kişinin bakımsızlıktan öldüğünü açıklamıştıⁱⁱ. Ne var ki bu ve eriştiğimiz diğer "300.000"lerin hiçbiri, Uyar'ın şiirini yorumlamanın anahtarı olamıyor.

Umberto Eco'ya göre metin bir ormana benzer ve okur da –anahtarı yazardan almak, yani aşırı yoruma yönelmemek kaydıyla- bu ormanda kendi yolunu kendisi çizerⁱⁱⁱ. Yine Eco'ya

göre bir metnin belli bir bölümünün belirli herhangi bir yorumu, ancak metnin bir başka bölümünce doğrulandığında kabul edilebilir; metnin başka bir bölümünce çürütüldüğünde reddedilmelidir; çünkü böyle bir yorum aşırı yorumdur^{iv}. Biz, aşırı yorum tuzağına düşmemek için, metinde yer alan imajlardan yola çıkarak herhangi bir veriye ulaşmanın mümkün olup olmadığını araştırdık.

Öncelikle, Michael Riffaterre'in *Şiirin Göstergibilim*'inde kullandığı yönteme öykünerek, Ludwig Wittgenstein'in deyişi ile bir "alet kutusu" yapmaya gayret ettik; yani, aynı bağlama ait sözcükleri sınıflandırdık. Oluşan kümelerden biri şöyleydi: "**Ekonomi:** 300.000, gerdanlık, aç, acıkmış, bankalar, zengin, tükenmek". Bu paradigmaya ilişkin tarihsel bir arayış içine girdik. Akla ilk gelen, Millî Piyango oldu. 1950'ler, Millî Piyango büyük ikramiyelerinin 200.000 ile 1.000.000 arasındaki rakamlara denk geldiği yıllardı. Ancak, şiirin içinde "300.000" in ikramiye ile ilişkilendirilebileceğine ilişkin hiçbir veri bulunmuyordu.

Buna karşılık, kitabın ilk şiiri olan "Geyikli Gece"de yer alan "Borçları kefilleri ve bonoları unutuyorum/İkramiyeler bensiz çekiliyor dünyada/Daha ilk oturumda suçsuz çıkıyorum/Oturup esmer bir kadını kendim için yıkıyorum" dizeleri, bize, "Millî Piyango" nun üzerinde durmaya değer bir ipucu olduğunu düşündürdü. Bu nedenle, 1950'lerde 300.000 liralık büyük ikramiye verilip verilmediğini araştırdık. Millî Piyango arşivlerini araştırdığımızda gördük ki, 1950, 1951 ve 1952'de 300.000 liralık ikramiyeler söz konusu olmuş; buna karşılık 1954 yılı ile *Dünyanın En Güzel Arabistanı*'nin yayımlandığı tarih olan 1959 arasında bu meblağda bir ikramiye verilmemişti. Şiirin 1950'lerin ikinci yarısında yazılmış olduğuna ilişkin tahminiz doğruysa, söz konusu "300.000" in 300.000 liralık bir ikramiye olabileceğine ilişkin spekülasyonumuzu destekleyecek bir veri elde edememiştik.

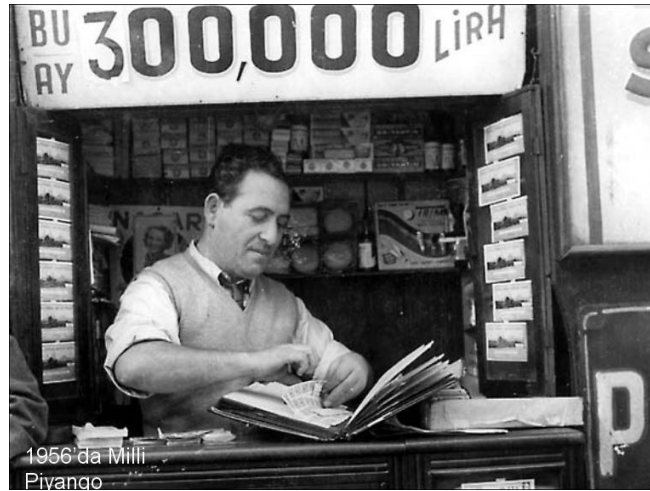
Buna rağmen, "Senin ağustos çeşmeleri yüzüne özlemle eğiliyorum" dizesinin hitap edilenin bir insan olmayabileceği varsayımı üzerinden ilerleyebileceğimizi düşündük. Burada bir piyango biletinin kişileştirilmesi söz konusu olabilir miydi? Önce "ağustos çeşmesi" ya da "ağustos çeşmeleri" hakkında araştırma yaptık; herhangi bir veriye ulaşamadık. Daha sonra, Millî Piyango'nun bilet arşivine girdik ve 17 Ağustos 1955 tarihli piyango bileti üzerinde bir çeşme resmi olduğunu fark ettik:

Bu piyango biletinin “yüzü” pekâlâ şiirdeki sesin özlemle eğildiği yüz olabilirdi. 300.000 liralık ikramiyeyi kazanmayı hayal eden bir kişinin, masasının üzerinde duran, Ağustos tarihli ve üst yüzünde çeşme resmi bulunan bir bilete özlemle eğilmesi, ona bakarak hülyalara dalması, kabul edilebilir bir yorumu beraberinde getirirdi.

Böylesi bir yoruma varabilmek için, söz konusu bilete verilen ikramiyenin 300.000 lira olması gerekirdi. Fakat söz konusu ikramiye 300.000 değil, 200.000 liraydı. Biletin önceden kalan ve şiirdeki sesin “şimdi”sinde hayal kurmasına sebep olan bir bilet olduğunu da varsaymak mümkündür; ancak sonraki aylarda verilen ikramiyelerin de hiçbiri 300.000 lira değildi.

Tam da umutsuzluğa kapıldığımız anda, internette, 1956’da İstanbul’da çekildiği belirtilen şu fotoğrafa eriştik^v:

1956’da Milli Piyango

Fotoğrafa tarih sonradan eklendiğinden, şüpheli davrandık ve Millî Piyango bilet arşivinden, sureti fotoğrafta dizi dizi görülen biletleri araştırdık. Fotoğraftaki biletlere en çok benzeyen, bilet 1954 tarihli bir biletti:

1956 tarihli biletlerin hiçbiri, biraz bile olsa fotoğraftakilere benzemiyordu. Bu veriden hareketle, fotoğrafın 1956’da değil, 1954’te çekilmiş olduğu sonucuna vardık.

Fotoğrafta yer alan gişenin üstündeki panoda/afişte, ayın ikramiyesinin 300.000 lira olduğu yazıyordu. Oysa, Millî Piyango arşivlerine göre bu yılda verilmiş 300.000 liralık herhangi bir ikramiye yoktu. Böylece, arşivlerde görülemese de o tarihte 300.000 liralık bir ikramiye verilmiş olabileceği ya da 200.000 liralık bir ikramiye söz konusu olsa bile şairi yanıtacak ve 300.000 liralık bir hayal kurmasına sebep olabilecek gişe panoları/afişleri bulunabileceği sonucuna vardık. Üstelik, gişe sahibi, 300.000 sayısının ilk rakamı olan “3”ü, fotoğrafta açıkça görülebileceği gibi, panoya sonradan eklemiştir. Böylece, şiirde geçen “300.000” sayısının, üzerinde çeşme resmi bulunan Ağustos çekilişi biletine bakarak kurulan 300.000 liralık ikramiye hayali ile ilgili olabileceğine ilişkin yorumun, bir aşırı yorum değil, bir olası yorum olduğu sonucuna vardık.

Bu yorum çerçevesinde, “üçyüzbin” şiirini anlamlandırma çabasına girdiğimizde, çeşitli dizelerin –ancak ve ancak İkinci Yeni’nin çağrışımına dayanan şiir anlayışı çerçevesinde- parayla ilişkilendirilebileceğini gördük. Örneğin, “Kadınları çıplak görüyorum koşup seni soyuyorum” dizesi, kitaptaki başka şiirlerde yer alan genelev imajıyla ilişkilendirilerek, “Kadınlarla para karşılığı cinsel ilişkiye giriyorum” anlamına geliyor olabilir. Paranın hep aklında olduğunu açıkça beyan eden sesin, “Bir açıcı gerdanlık görsem boynun aklıma geliyor” derken paraya hitap ettiği, cüzdanda ya da cepte saklanan paranın aldığı kuğu boynuna benzer şekil ile kadın boynu arasında şekle dayanan bir benzerlik kurduğu düşünülebilir. Ses, para dışında bir şey düşünmemektedir; öyle ki, “Seni zamansız ölümlere karşı koyuyorum hep aklımdasın” dizesi,

yorumumuz doğruysa, onun, bir ölüm söz konusuyken bile, para düşündüğü anlamına gelir. Nitekim sonraki dizeler, sesin kafasını bu ölçüde paraya takmış olmasını açıklar: “Yükün ağır, bir irisin bir ufaksın yetiştiremiyorum 300.000”. Üzerindeki maddi sorumluluk ona ağır gelmektedir ve parasını bir türlü yetiştirememektedir. Bu durumda, sesin “ellerini yıka” demesi, paranın insanın elinin kiri olduğuna ilişkin klişeye gönderme yaptığını düşündürür.

Buna karşılık, sesin, şiirin devamında “gelme” dediği, zamansız gelirse ona sarılamayacağını (ya da belki elinde tutamayacağını) söylediği görülür. “Zamansız” ile neyin kast edildiği belirsizdir. Bununla birlikte, zamansız gelmesi hâlinde içinde “sevişilen” ve “dövüşülen” yeşil bir eve götürüleceği anlaşılır. Kitapta yer alan “Yeşil Badanada Kurtulmak” adlı şiirin tamamen cinsel imajlarla örüldüğü görülür; ancak bu veri herhangi bir yoruma varmak için yetersizdir. Ayrıca, sesin umumhanelere gittiğini söylediği “Kaçak Yaşama Yergisi”yle “üçyüzbin” arasında ortak imaj örüntüleri vardır. Ne var ki bu örüntüler de şiirin yorumlanmasına herhangi bir katkı sağlamaz.

Sonuç

Turgut Uyar’ın “üçyüzbin” şiirinin başlığında yer alan sayı, elde edilen verilen ışığında, Millî Piyango’nun büyük ikramiyesi olarak düşünülebilir. Bu okuma, şiirdeki bazı dizelerin tutarlı bir şekilde “para sıkıntısı” teması çevresinde toplanmasını sağlar. Buna karşılık, şiirin herhangi bir şüpheye yer bırakmayacak şekilde anlaşılmasına ya da şiirdeki bütün imaj ya da dizelerin açıklanmasına yaramaz. Kapsamlı bir şekilde yorumlanması için gerekli veriler, kitapta ya da Uyar’ın diğer eserlerinde bulunamadığından, bu şiirin İkinci Yeni hareketinin “anlamsız” olarak nitelendirilmesine sebep olan örneklerden biri olduğu, dolayısıyla da İkinci Yeni şairlerinin anlaşılır pek çok şiiri olmasına rağmen, bu hareketin çoğu zaman haksızlık edilerek “şiirde anlamsızlık”la birlikte anılmasının da sebepsiz olmadığı sonucuna vardık.

ⁱ Yazman, Derya, der. “Planlı Geçmişten Plansız Geleceğe”. <http://www.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=46008>, (13.10.09).

ⁱⁱ http://www.haber53.com/haber_detay.php?haber_id=11602, (30.01.2007).

ⁱⁱⁱ Eco, Umberto. *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*. Çev. Kemal Atakay. İstanbul: Can Yayınları, 1995.

^{iv} Eco, Umberto. *Yorum ve Aşırı Yorum*. Çev. Kemal Atakay. İstanbul: Can Yayınları, 1996.

^v http://www.resim-tr.com/resim-Eski_Istanbul_Resimleri-711.htm (23.01.2013)